

VU Research Portal

Een vergeten In Memoriam. Nog eens over Jac. van Ginneken

Noordegraaf, J.

published in

Trefwoord

2015

document version

Publisher's PDF, also known as Version of record

[Link to publication in VU Research Portal](#)

citation for published version (APA)

Noordegraaf, J. (2015). Een vergeten In Memoriam. Nog eens over Jac. van Ginneken. *Trefwoord*, 2015(december), 1-5. [1].

General rights

Copyright and moral rights for the publications made accessible in the public portal are retained by the authors and/or other copyright owners and it is a condition of accessing publications that users recognise and abide by the legal requirements associated with these rights.

- Users may download and print one copy of any publication from the public portal for the purpose of private study or research.
- You may not further distribute the material or use it for any profit-making activity or commercial gain
- You may freely distribute the URL identifying the publication in the public portal ?

Take down policy

If you believe that this document breaches copyright please contact us providing details, and we will remove access to the work immediately and investigate your claim.

E-mail address:

vuresearchportal.ub@vu.nl

EEN VERGETEN *IN MEMORIAM*

Nog eens over Jac. van Ginneken

Jan Noordegraaf

Inleiding

In een recente bijdrage aan *Trefwoord* bespreekt Jan Luitzen een door de taalkundige Jac. van Ginneken (1877-1945) bijeengebracht corpus van woorden en uitdrukkingen uit de wereld van het voetbal. Van Ginneken ‘was de eerste linguïst die zich grondig verdiept heeft in de voetbalterminologie’, aldus Luitzen. In het gedeelte van het Van Ginneken-archief dat berust op het Meertens Instituut te Amsterdam, bevindt zich namelijk een door Van Ginneken opgestelde lijst van termen uit ‘de voetbaltaal’. Het was Van Ginnekens bedoeling om de voetbaltaal te behandelen in zijn tweedelige *Handboek der Nederlandsche taal* (1913-1914). Maar uiteindelijk heeft hij ervoor gekozen om dat gedeelte van zijn kopij niet in het *Handboek* op te nemen. Waarom, dat is niet helemaal duidelijk. Overigens had Van Ginneken in zijn aantekeningen nog veel meer groepstalen en taalgroepen genoteerd die we later niet meer terugvinden (Lichtendahl 1996: 163). Hoe dit ook zij, Luitzen heeft de lijst met voetbalwoorden en voetbaltermen aan de vergetelheid ontrukkt door die te publiceren in *Trefwoord* en zo beschikbaar te stellen voor verder onderzoek. Ik geef hier vast een enkele aanvulling op zijn artikel.

‘De voetbaltaal’ zou deel uitmaken van het hoofdstuk ‘Sporttaal’. Dat hoofdstuk was door Van Ginneken al aangekondigd in zijn lezing op de algemene vergadering van het Nederlandsch Philologencongres dat in maart 1913 in Groningen gehouden werd. In die voordracht verwijst hij naar zijn *Handboek der Nederlandsche taal*, ‘waarvan ik het eerste deel juist dezer dagen ter perse zond [...]’. Van Ginneken vertelt dat hij wat betreft de ‘sociale taalgroepen’ min of meer uitvoerige gegevens had verzameld, onder andere over ‘de Sporttaal’ (Van Ginneken 1913 [1923]: 32-33). In een kladnotitie, getiteld ‘Inhoud van het eerste boek. De sociologische structuur der taal’, medio jaren negentig gepubliceerd door VU-alumnus Liesbeth Lichtendahl (cf. Lichtendahl 1995, bijlage; Lichtendahl 1996: 170), staat ‘De sporttaal’ als ‘Hoofdstuk XXVI’ genoteerd, en wel als pagina’s 346-353, tussen de hoofdstukken ‘De jagerstaal’ en ‘De soldatentaal’. Uiteindelijk is ‘De jagerstaal’ in deel twee van het *Handboek* beland (pp. 255-285) evenals ‘De soldatentaal’ (pp. 440-477).

Voor zijn *Handboek* had Van Ginneken trouwens een enorme hoeveelheid bronnen geraadpleegd. De twee delen bevatten talloze woordenlijsten, soms zeer uitvoerige. In het archief bevindt zich ook een aantekenschrift met de titel *Literatuur voor het groot woordenboek voor de taalgroepen*. Lichtendahl (1995: 49) merkt in dit verband op dat Van Ginneken in plaats van een handboek in eerste instantie misschien wel een woordenboek heeft willen maken.

Jac. van Ginneken S.J., in 1907 bij de vermaarde C.C. Uhlenbeck (1866-1951) te Leiden gepromoveerd, was per 1 oktober 1923 aan de toenmalige ‘Roomsche Katholieke Universiteit te Nijmegen’ aangesteld om onderwijs te geven in de Nederlandse taal- en letterkunde, in de vergelijkende Indogermaanse taalwetenschap en in het Sanskriet. Bij wijze van biografische

informatie over deze productieve en veelzijdige onderzoeker citeert Luitzen de ‘minibiografie’ van de Nijmeegse hoogleraar zoals die te vinden is op de website van het Meertens Instituut. Maar over weinig Nederlandse taalkundigen uit het Interbellum is er de laatste decennia zoveel geschreven als over Jac. van Ginneken S.J. Zijn taal- en letterkundige studies én zijn gedrag zijn immers niet onomstreden geweest en ze hebben aanleiding gegeven tot tal van kritische reacties (cf. Van der Stroom 2012). Daartegenover staat hij ook ruimschoots waardering heeft gevonden bij binnen- en buitenlandse collega’s en door allerlei leerlingen is hij blijvend bewonderd.

Als voorbeeld van dat laatste en tevens als bescheiden aanvulling op de lijst van geschriften over Jac. van Ginneken laat ik hieronder een voor zover ik weet onopgemerkt gebleven ‘In Memoriam’ volgen. Ik ben daarop geattendeerd door Mary Eggermont-Molenaar, die in haar recente boek over de katholieke MMS die gevestigd was in huize Bijdorp te Voorschoten, het verschijnen van dit ‘In Memoriam’ in de plaatselijke schoolkrant als eerste heeft gesignaleerd. Van Ginneken overleed op 20 oktober 1945; in *De Vlietbode* van 31 oktober 1945, het allereerste nummer van dit blad, werd hij niet zonder enige bewondering herdacht (Eggermont-Molenaar 2014: 76-77). Voor een gedetailleerde beschrijving van de geschiedenis van de school verwijs ik naar het boek van Mary Eggermont uit 2014, *Een beschaafde en godsdienstige opleiding. In en om de MMS te Huize Bijdorp, Voorschoten*.

Wie was nu de schrijver van dit beknopte ‘In Memoriam. Prof. Dr. Jac. Van Ginneken S.J.’, dat ondertekend is met ‘Bl.B.’? Het *corpus docentium* van deze katholieke MMS bestond goeddeels uit nonnen. Eggermont (2014: 76) acht het aannemelijk dat een van hen, Sr. Cyrilla – haar wereldlijke naam was Pieta Beretta (1909-1993) en ze was afkomstig uit Nijmegen (Eggermont 2014: 53) – de tekst heeft opgesteld.¹ Schriftelijk bewijs daarvoor ontbreekt overigens en waar ‘Bl.’ voor staat, is nog onduidelijk. Bij de kopij moest ook een schuilnaam genoteerd worden, lezen we op bladzijde 1 van het eerste nummer van *De Vlietbode*. Een reminiscentie aan de oorlogsjaren?

Hoe dit ook zij, de auteur heeft blijkbaar zelf aan de voeten van de Nijmeegse hoogleraar gezeten. Nu had zuster Cyrilla, die betrokken was bij de totstandkoming van het eerste nummer van *De Vlietbode*,² een acte Nederlandse Taal en Letterkunde MO, die ze waarschijnlijk aan de in 1912 opgerichte Katholieke Leergangen in Tilburg had behaald. Was ze wel eens in Nijmegen geweest om college te volgen bij Van Ginneken, zo vraagt Eggermont zich af. Dat lijkt me niet onmogelijk. Op zaterdagochtend immers hield Van Ginneken ’s morgens van 11 tot 12 een openbaar letterkundecollege voor studenten van alle faculteiten, waar ook talrijke toehoorders van buiten de universiteit op afkwamen. Die zaterdagochtendcolleges genoten een bepaalde vermaardheid, want Van Ginneken was beslist niet terughoudend in het doen van soms vrij krasse uitspraken over Nederlandse literatoren en over diverse geleerde vakgenoten. Ik heb daar een paar voorbeelden van gegeven aan de hand van een dictaat van een van de toehoorders, te weten Anthony Mertens (1915-1996),

¹ Voor een vrij kritische schets van deze Zuster Cyrilla, ‘de gevreesde directrice’, en haar collega’s, zie de blogpost van een oud-leerlinge getiteld ‘Het Internaat’ (Hondaluz 2013).

² Op bladzijde 1 van het eerste nummer staat vermeld dat het blad ondanks vele moeilijkheden, ‘maar dank zij de hulp van Sr. Cyrilla en Sr. Amabilis’ het licht heeft gezien. Mary Eggermont (pers. comm.) merkt op dat de leerlingen altijd ‘Soeur’ moesten zeggen tegen zuster Cyrilla.

toentertijd een Limburgse rechtenstudent, later redactiesecretaris van het weekblad *De Linie*, die in de jaren 1934-1938 het college heeft gevolgd (cf. Noordegraaf 2012 en 2015).

Hieronder laat ik de tekst van het In Memoriam volgen. Als bijlage is ten slotte een portret van Jac. van Ginneken op latere leeftijd bijgevoegd.³

Literatuur

Eggermont-Molenaar, Mary. 2014. *Een beschaafde en godsdienstige opleiding. In en om de MMS te Huize Bijdorp, Voorschoten*. Met bijdragen en medewerking van Marja Creyghton en Loes Hoefsloot-van der Mark. Leiden: Uitgeverij Gingko.

van Ginneken, Jac. 1913. 'De nieuwe richting in de taalwetenschap'. *Handelingen van het zevende Nederlandsch philologencongres te Groningen*. Groningen: J.B. Wolters, 9-29. (Herdruckt als 'Taal en letterkunde zijn één' in *De nieuwe richting in de taalwetenschap* door Jac. van Ginneken. Utrecht-Nijmegen: Dekker & v.d. Vegt en J.W. van Leeuwen 1923, 5-47).

van Ginneken, Jac. 1913-1914. *Handboek der Nederlandsche taal*. Twee delen. Nijmegen: L.C.G. Malmberg.

van Ginneken, Jac. van. 1928. *Handboek der Nederlandsche taal*. Deel I. *De sociologische structuur der Nederlandsche taal I*. Tweede druk. 's-Hertogenbosch: L.C.G. Malmberg.

Hondaluza [Lies Wajer]. 2013. 'Het Internaat'.
<http://hondaluza.com/2013/01/20/het-internaat/>.

Lichtendahl, Liesbeth. 1995. *De ziel overwint. Het Handboek der Nederlandsche taal (1913-1914) van Jac. van Ginneken: van mijlpaal tot curiositeit*. Doctoraalscriptie Nederlandse taalkunde Vrije Universiteit Amsterdam. Met bijlage.

Lichtendahl, Liesbeth. 1996. 'De genese van het *Handboek der Nederlandsche taal* (1913-1914) van Jac. van Ginneken'. *Voortgang, jaarboek voor de Neerlandistiek* 16, 141-171.

Luitzen, Jan. 2014. 'De sporttaal is géén eendagsbloem'. *De Sportwereld* 70, 10-16.

Luitzen, Jan. 2015. 'Een hoogstaande partij voetbal. Jac. van Ginnekens ongepubliceerde manuscript "De Voetbaltaal (1913)". *Trefwoord, tijdschrift voor lexicografie* 2015, 8 pp.
<http://www.fryske-akademy.nl/trefwoord>

Noordegraaf, Jan. 2012. '“Doch in zijn verzen bulken de opgewondenheden”. Jac. van Ginneken over Willem Bilderdijk'. *Het Bilderdijk Museum* 29, 33-34.

³ Met dank aan Mary Eggermont-Molenaar (Calgary, Canada), Ad Foolen (Nijmegen) en Gerrold van der Stroom (Amsterdam).

Noordegraaf, Jan. 2015. 'Jac. van Ginneken over Frederik van Eeden: "een vrouwelijk type" '. *Mededelingen Frederik van Eeden-genootschap* LIX, 63.

van der Stroom, Gerrold. 2012. *Jac. van Ginneken onder vuur. Over eigentijdse en naoorlogse kritiek op de taalkundige J.J.A. van Ginneken S.J. (1877-1945)*. Amsterdam: Stichting Neerlandistiek VU & Münster: Nodus Publikationen. (Diss. Vrije Universiteit Amsterdam).

Weijnen, A. 1996. 'Herinneringen aan Jacques'. *De taal is kennis van de ziel. Opstellen over Jac. van Ginneken (1877-1945)* onder redactie van Ad Foolen & Jan Noordegraaf. Münster: Nodus Publikationen, 35-50.

TEKST

De Vlietbode. Tijdschrift der R.K. M.M.S. 'Bijdorp', 1^e jaargang, no. 1 (31 oktober 1945), p. 3.

IN MEMORIAM

Prof. Dr. Jac. Van Ginneken S.J.

Als hij naar het hoofdgebouw stapte, de enorme, breedgerande hoed op, waaronder als 'n sierlijke krans de zwartgrijze krullen neerhingen op zijn schouders, dan moest je wel glimlachen. Maar als hij dan in de collegezaal doceerde, zijn bruine oogjes vonken spatten van enthousiasme en zijn sprankelend vernuft speelde met de zwaarste problemen, dan raakte je onder de invloed van zijn persoonlijkheid en je dacht: Ja, dat is de ster van de Nijmeegse Universiteit. En dat was Prof. van Ginneken ook.

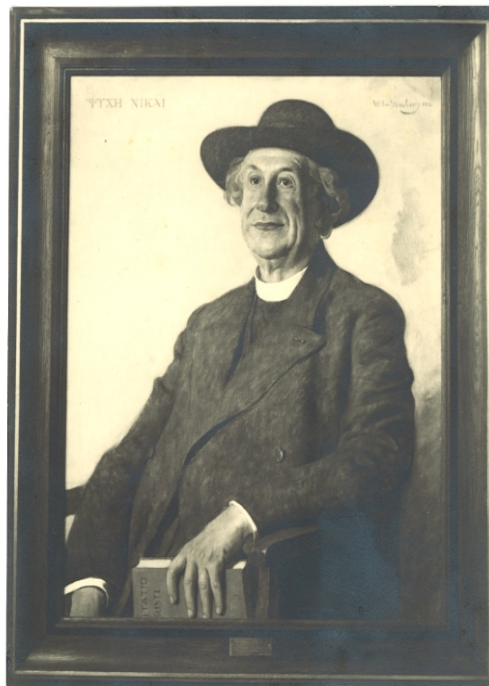
De taal, vooral onze eigen mooie Nederlandse taal, was zijn studieterrein. Die wist hij zo aantrekkelijk te onderwijzen, dat zijn colleges altijd overbezet waren. En toch niet daardoor was zo hij zo bekend in het buitenland.

Alle talen, die je hier leert, stammen af van één gemeenschappelijke oertaal, het Indogermaans. De meeste talen van Europa en Voor-Azië behoren daartoe. Nu, die Indogermaanse taal had Prof. v. Ginneken onder de knie als geen tweede. Hij gooide met woorden uit de oude talen van Rusland, Noorwegen, Hongarije en Indië. Door zijn publicaties op dit gebied, maakte hij naam in het buitenland.

Ook 'n roman schreef hij: "De Roman van een kleuter". Leuk, zul je denken, misschien wel iets voor de a.s. trimesterdagen. Glad mis hoor! Het is een geleerde studie over het leren spreken van kleine kinderen, dus over de kindertaal. Dit is het meest populaire werk van dezen geleerde, die in één week tijds aan onze Kath. Universiteit ontrukkt werd. Een hersenoperatie heeft hem in zijn laatste dagen nog veel doen lijden. Het is wel interessant te weten, dat zeer vele doctoren deze hersenoperatie hebben bijgewoond. De groteren moeten er maar eens over denken, waarom.

Toen wij het treurig nieuws vernamen, hebben wij spontaan voor Prof. Van Ginneken een Onze Vader gebeden, want zijn ziel is daarheen gegaan waar, volgens de “Navolging van Christus” – een boek, dat Prof. v.G. boven alles beminde – “men niet vraagt, hoeveel men geleerd, maar wel, hoe godvruchtig men geleefd heeft”. Over hem kunnen wij echter gerust zijn. Wie dezen priester bidden zag, zag een mens, in liefde met God verbonden. Daar komt het op aan.

Bl. B.



Jac. van Ginneken omstreeks 1943